

להכתבים השייכים לעניני המכירות הנ"ל, והננו נותנים רשות לבעלי הקרקעות הנ"ל המפקירים שימנו ברשותנו שלוחים וקאמיסיאנארין להמציא להם את שכר הטורח והמכשירים הנ"ל וכל מה שיעשו יעשו רק על דעתנו וברשותנו ע"פ ההרשאה הנתונה להם בזה, ולראי' בעה"ח פעה"ק יפו תוב"א שנת תרע"ז הנ"ל.

נאם הק' אברהם יצחק ה"ק

נאם הק' יוסף צבי הלוי

נאם שמואל משה ברוידא

נאם שלמה זלמן שאך

ד

ב"ה פדרציה ציונית "מזרחי" — לשכת המרכז

כ"ד סיון העת"ר Frankfurt a. M.

שלו' וברכה לכבוד הרב הגאון המפורס' מוהר"ר אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א.

עיה"ק יפו ת"ו.

רכנו הנכבד!

הננו מביעים בזה לכהדר"ג את תודתנו הרבה על מכתבו האחרון בדבר שביתת השמטה על קרקעות ה.קרן-קימת לישראל. כפי אשר כתבנו לכהדר"ג במכתבנו הקודם היתה בראשית השבוע הזה בברלין האספה השנתית של הסתדרות הציונית ושם היו גם הח"מ (ד"ר פייכטוואנגר) וגם ראשי הק"ק ובא"כחם בא"י הד"ר רופפין. כמובן בהודמנות הזאת עשו גם את הצעדים הנצרכים לתיקון ענין השמטה שהפצרנו בו מן העת אשר נודע לנו ע"י כהדר"ג כי לא נעשה שם הכל כהלכתו. ומתוך מהלך המשאומתן ע"י הענין הזה באו הד"ר פייכטוואנגר וה' שטרוק (מברלין) שהתועדו את ד"ר באדענהיימער (ראש הק"ק) ואת הד"ר רופפין, לידי הכרה כי הד"ר רופפין לא מרוע לבב לא השגיח בהתקנות שהתנה כהדר"ג עמהם בשעת מכירת הקרקעות כדי להפקיעם מחובת שמיטה. כי זה הד"ר רופפין לא ידע, — כאשר הוא מבטיח — שיש בדבר השמטה תנאים פרטים שצריך היה לשאל עליהם את פי כהדר"ג. ולפי דבריו גם כהדר"ג לא העיר אותו ביחוד על המכשול שנעשה על ידו. ולפי זה הסכימו ראשי הק"ק לדרישותנו. והד"ר פייכטוואנגר עוד מברלין הודיע להכדר"ג ע"י טלגרמה, כי הד"ר באדענהיימער פקד על מנהלי המשרד הפלשתיני (Palästina-Amt) ביפו גם כן ע"י טלגרמה כי יש מ-עו בדבר השמטה לעצות כהדר"ג. כתבו "עצות" (Ratschläge) ולא "פקודות", מפני שקשה מאד לכוף את המשרד הפלשתיני מראש ומתחלה תחת פקודת ראשים אחרים, וזלתי הלשכה הציונית בקעלן. אבל באמת יש תקוה שיעשו כאשר יפקוד עליהם כהדר"ג. ואנחנו נשחר את פני כה"ג בפרט, כאשר כבר ביקש את הד"ר פייכטוואנגר בהטלגרמה שלו, להעיר בלי איחור את המשרד הפלשתיני על כל אשר עליהם לעשות או לחדול בדבר השמטה. ואם לא ישמעו לקול כהדר"ג, אז יואיל נא כהדר"ג להודיענו מיד, ואנחנו לא נחדול מלעשות את כל אשר בכחנו למען קדם את פני הרעה ולהסיר מכשול מקרב עמנו.

וכן בכל הדברים אשר ייעשו בהקנינים של התנועה הציונית נגד הדת, הננו מבקשים את כהדר"ג להעיר עליהם את המשרד הפלשתיני מיד, ולא לחכות עד אשר יבואו מנהלי המשרד הנ"ל לשאול את פיו.

אנחנו נכונים להגן על כל עניני הדת בכל המוסדות הרשמיים של התנועה הציונית, כפי אשר תשיג ידינו ובעזה"י תצליח בידינו לעמוד על משמרתנו. ואלו הם טופסי הטלגרמות שגשלו מברלין ליפו:

(א) הד"ר פייכטוואנגר אל כהדר"ג Bodenheimer telegraphierte Palästina-Amt Ratschläge beachten. Ergreift Initiative. Feuchtrwanger.

(ב) הד"ר באדענהיימער אל המשרד הפלשתיני (על השם הד"ר רופפין): Beachtet Kurs Ratschläge bezüglich Schmittah . Bodenheimer.

הננו מחכים לתוצאות הדברים והננו מברכים את כהדר"ג בברכת ציון

בכבוד והוקרה רבה כערכו הרם

פדרציה ציונית "מזרחי"

לשכת המרכז

ד"ר פייכטוואנגער

לתולדות בני משפחת לנדא מגזע החכם צבי

א

יש להניח שלפנים בישראל היתה שאלת היוחסין עניין שבמציאות והמשפחות המיוחסות היו נוהגות להקפיד על רשימת הדורות, כדי להבחין בין משפחה מיוחסת למשפחה שנטמעה, והן היו מגילות היוחסין. אולם נוהג זה גם במידה שהיה קיים, בטל במשך הדורות, בייחוד בתפוצות ישראל ולא נשארו אלא מסורות בתי אבות שהיו נמסרות מאב לבן, לפעמים במפורט ולפעמים במעורפל. ואם נזדמן המקרה שאותה המסורת נשארה רשומה בספר והספר נשמר, נוצלה אחרי כן מסורת זאת על ידי הדורות הבאים, ואם לא נשארה המסורת קיימת, נשאר הדבר מכוסה ונסתר מעין כל, אם לא יזדמן המקרה שהמסורת תתגלה על ידי מישהו שבידו עדיין היא קיימת.

ומשום כך אנו פוגשים לעתים קרובות ברשימות של המשפחות המפורסמות ליקויים בחסר ויתיר וחליף, משום שהתולדות מתבססות על רשימות בודדות ומקריזות ואם הפגם היה באחד המקורות הראשוניים, שוב הוא הולך ונשנה בכל ספרי התולדות, כי אם המקור הראשון לא היה נכון, הרי אחריו הולכים ונגררים כל הבאים בעקבותיו.

טעותו של המקור הראשון יכולה להיות לרגל סירוסי שמועות או שיבושי רשימות או לפעמים השערה בלתי מבוססת וכדומה, אולם יש שאתה עומד מול סתירה שאין בה כל טעות של סירוסי שמועות או שיבושי רשימות וכיוצא בהם, והסתירה היא בלתי נתונה כלל ליישוב. ולסתירה כזו אני מייחד את השורות האלה.

ב

^{אחד המסורות} מסורת בירי, שמשפחת אמי הרבנית נחמה ע"ה שהיא לבית הלויים לנדא מתייחסת גם למשפחת החכם צבי¹. מסורת בית אב זו קיימת בכל ענפי המשפחה, ששנים מן הענפים נמצאים עכשיו בארץ (משפחת כותב השורות הללו ומשפחת הרב לנדא שליט"א בבני ברק).

^{המסורת} עצם העובדה, שבתו השלישית של החכם צבי, היא מרת נחמה, היתה נשואה לבן משפחת לנדא רשומה גם בזכרונות משפחת החכם צבי, היינו במגילת ספר² להריעבץ בן החיצ, וגם בזכרונות משפחת לנדא, והיא ברשימת הגאון רא"ז מרגליות בספרו.

1 וראה גם בספר "בית רבי" לרח"מ הילמן, ברדיטשוב תרס"ב, ח"א בע' "הרה"ח המפורסם ר' זלמן קורניצר", שהוא אבי הסב של אמי ע"ה, כמבואר להלן בסנים: "ושמענו שהיה מגזע החכם צבי ו"ל".

לפי רשימות אלו היה הגאון ר' נפתלי הערץ סג"ל לנדא אבד"ק פשדבורג, בעלה של נחמה בת הח"צ, ור' נפתלי הערץ היה אחד מבני הגאון ר' אברהם אלוף וראב"ד באפטא^{המוזכר} בפנקס אפטא משנת תע"א עד שנת תק"ו, אחיו של הגאון ר' יהודה (אביו של הנודע ביהודה) בני הקצין המפורסם ר' צבי סג"ל לנדא פרנס ומנהיג דאפטא נפטר בשנת תע"ה, בן הקצין המפורסם ר' יחזקאל סג"ל לנדא, שאשתו ויטא היתה בת הגאון ר' יצחק חריף, ומשום כך היה נקרא ר' הירש ויטא'ס על שם אמו, או "וויטשיז" בלשוננו של הריעב"ץ בספריו.

המסורת שבידי אומרת שהשם הראשון צבי אחרי החכם צבי שניתן בין יוצאי חלציו אחרי פטירתו, ניתן במשפחתנו משפחת לנדא. ולפי זה הלא נולד ר' צבי לנדא זה, שנשא את שם החכם צבי בחוף שלוש שנים לפטירת הח"צ בשנים תע"ח-תפ"א, כי בשנת תפ"א נולד גם בן לחתנו הראשון של הח"צ הוא הגאון ר' אריה ליב אבד"ק אמשטרדם שניתן לו שם צבי (וגזמן מאוחר יותר היו בנים בשם צבי גם לבניו של הח"צ הריעב"ץ והג"ר אברהם משולם זלמן). ומאז הולכים ונשנים גם השמות המצויים במשפחת הח"צ: צבי, אברהם משולם זלמן ונחמה².

לעומת מסורת זו, רשום במגילת ספר להריעב"ץ וכן ברשימת רא"ז מרגלית, שהתנו של החכם צבי, בעלה של נחמה, לא השאיר אחריו זרע.

ג

כדי להסביר תופעה משונה³ זו, יש לראות את היחסים שבין שתי המשפחות הללו ועל רקע היחסים האלה תובן תופעה זו. באותם הזמנים היתה כל משפחה מיוחסת בישראל מדקדקת להתחתן גם כן במשפחה מיוחסת. וכידוע היה החכם צבי מקפיד מאוד בענייני יחסין בקשרי הנשואין של זרעו, כמו שמספר הריעב"ץ. משפחת ר' צבי ויטא'ס לנדא היתה מיוחסת מאוד, ובוודאי נטה הח"צ לבא עמה בקשרי הנשואין, ובפרט שנוסף על עצם יחוס "לנדא", היה ר' צבי ויטא'ס גם חתנו של הגאון ר' אליעזר אבד"ק דובנא בנו של הרבי ר' השיל, אשר הח"צ החשיבו מאוד וביכר להתקשר בזרעו. והרי גם חתנו הראשון של הח"צ, הגאון ר' אריה ליב אב"ד אמשטרדם, ש,אותו קנה - הח"צ - בדמים יקרים מאוד... ואף על פי שהיה יכול לשדכה [את בתו הגדולה] אל כמה עשירים מופלגים מארץ אשכנז שהיו להם בחורי חמד שהיו רודפים אחריו לקחת את בתו בחינם ואף לתת לכיסו...

2 מן הראוי למסור מעשה שהיה. לר' משולם קורטין ו"ל, ר"מ בישיבת ליובאוויץ, נולד בן, והברית מילה חלה ב"ט כסלו יום החג של אנשי חב"ד, ייס הפדות של הרב מלאדי. הסנדק היה האדמו"ר מליובאוויץ וצ"ל. החליטו לכבוד היום לקרוא להרץ הנילד "זלמן" כשם הרב מלאדי. ר' משולם היסס בדבר באמרו, כי מפחד הוא לתת לבנו שמו של הרב מלאדי, אולם מכיון שהחליטו על כך - אין להחזיר הדבר, אולם השם "זלמן" לא יהיה אחרי הרב מלאדי, אלא על שם תלמידו ר' זלמן קורניצר ו"ל, שהוא סב הסבא של אם הנולד (ראה להלן בסנים, ולמעלה בהערה 1). אולם ר' משולם לא שם לבו לזה, שר' זלמן קורניצר נקרא "אברהם משולם זלמן" וככל השמות של משפחת החכם צבי, והלא גם שמו "משולם", ימשים כך היה מוכרח להסכים להשם "שניאור זלמן", וכשמו של הרב מלאדי.

לא פנה לזה... כרי להדבק ביחסי משפח... שלשלת היוחסין של הגאון מ' חעשיל ז"ל (מגלת ספר, עמ' 65-66). יתכן שהחשיבו מפני שהיה בעצמו מגזע זה, שר' בנימין זאב זקנו של הח"צ היה חתנו של הגאון ר' יעקב אבד"ק לובלין אביו של רבי ר' השיל.

אולם היחסים התקינים לא נמשכו זמן רב.

וכה דברי הריעב"ץ: „בעת ההיא אירע דבר תקלה באפטא ע"ד מחלוקת שהיה בקהל עם משפחה התקיפה הנקראת וויטשיו, ובגללה ניתלו שני אנשים בעלי צורה לומדים חשובים, ע"י עלילות שקר ששמו עליהם בסיבת גברי אלימי הנ"ל, שבעבור היותם בעלי מחלוקת ומריבה תמיד עם הכל טפלו להם שם כינוי קרחם, הוא שםם עד היום נודעים ומפורסמים, ולכן כשהגיעה שעה של ראש המשפחה הוא ר"ה וויטשיו (שהשתדך אמ"ה עמו, אחותי נחמה נשאת לבן בנו) ליפטר מן העולם, שלח אחר מחו" אמ"ה ז"ל להתראות קודם מותו, ולא רצה לבא אליו, אמר וכי חבר אני למוסרות. גם נכדו הנ"ל חתנו של אבא נהרג ר"ל, אחרי מות אמ"ה ולא היה לו בנים, נשארה אחותי מ' נחמה-תי' אלמנה עגומה, כל ימי חייה לא רצתה להינשא ולהיות לאיש אחר" (מגילת ספר, עמ' 44). וכן חוזר על זה במקום אחר: „אחותי השלישית נשאת לנכדו של ר"ה וויטשיו, אבל לא הצליחה כלל, אחר איזה שנים נהרג בעלה בדרך ביער מן רוצחים, ונראה שהוא ע"ה היה צריך לשלם חוב זקנו ובניו, שסבבו הריגת שני אנשים צדיקים וטובים כנ"ל, ולא הניח בן וזרע, ואחותי תי' היא נשארה אלמנה וגלמודה, לא רצתה להינשא עוד לאיש, אע"פ שרצו כמה גדולי הדור לקחתה לאשה, בחרה לישוב אלמנה כל ימי חייה" (שם עמ' 69). ובקיצור מזכיר זה עוד פעמיים (עמ' 40 ועמ' 52). וגם בספר „שבירת לחות האון" (דף ג) מזכיר עניין עלילה זו.

ד

מתוך הדברים נראה ששנאה עמוקה היתה בין משפחת הח"צ לבין משפחת ר"צ לנדא לאחר מקרה זה. ואולם אין הסיבה פחותת ערך! שני יהודים, צדיקים ותלמידי חכמים הועלו על גרדום התלייה על לא חמס בכפם בסיבת עלילת שקר שנגרמה על ידי ר"צ לנדא ומשפחתו – כפי מה שמוסר הריעב"ץ – אין זה מן הדברים הקלים, שאדם מישראל יתייחס לזה בשויון נפש, ועל אחת כמה וכמה החכם צבי ברוחו הקנאית והלוחמת לשם שמים בעקביות ובמסירות נפש ממש, אשר בוודאי ללא כל סיג וללא כל ויתור וסליחה התייחס לזה, וכדבריו – לפי הריעב"ץ – שאמר: „וכי חבר אני למוסרות?", ולא רצה לראות את פני מחותנו – כיאות לפי ההלכה –. ובודאי ששנאה זו עברה לא רק להריעב"ץ עם רוחו הסוערת ללא גבול אלא לכל בני המשפחה, שכולם היו שותפים בזה, מאחרי שכן עשה אביהם הח"צ. אין כל ספק שהתביישו עד עומק לבם בקשר החיתון עם בני לנדא, ובודאי רצו להשכיח את כל הקשר שבינם לבין „הקרחים" השם המרמוז להיותם מבני לוי ואנשי קרח המחזיקים במריבות, ובעטו בכל משפחת לנדא עם כל ייחוסה הרם ואנשיה הדגולים.

ונקל לשער שלנוכח שנאה כבושה כזו לא סבלו את בעלה של נחמה. מנידה ומרוחק היה ממשפחת הח"צ. ואם כעבור זמן לא רב יאחר פטירתו של הח"צ, נהרג בדרך על ידי רוצחים, שראו בזה גמול על מעשה זקנו ובניו

— כדברי הריעב"ץ — ואשר ראו בזה גם אישור משמים להתנהגותם עם משפחת לנדא, הלא כאן באה האפשרות המלאה למתוח את הקו אחרי הפרשה העגומה והמכאיבה הזאת של ההתחתנות עם בני לנדא השנואים והבוזיים בעיניהם.

ועל רקע זה יש לראות את העובדה הפטלית הזאת של הסתירה שבין הרשימות הנ"ל לבין המציאות החיה של משפחה שלימה של בני לנדא, שהם נכדי החכם צבי, שאביהם הראשון נשא את שם זקנו הח"צ. בתנאים כאלה של שנאה עמוקה — ואכזרית, אולי — הגשתקפים בייחסם של משפחת הח"צ לבני לנדא, מוסברת הופעה זו של העלמת ענף שלם מגזע זה. הנידוי המוחלט של חתן-בלתי-נשוא זה עם הרצון הכביר של ניתוק היחסים עם בני לנדא יכלו להביא לידי זה שהבן הנולד נשכח מהלב ואחרי כן הורחק מן האם האומללה. ¹²³⁴⁵⁶⁷ כי אם כבר נמתח הקו מתחת לפרשה מעציבה זו, יהא הקו שלם ומלא.

אינני רוצה להניח בוודאות שבני המשפחה הפרידו בין האם לבין הילד. כי בעצם מתוך דברי הריעב"ץ אין לעמוד על יחסו לבני משפחתו בכלל. רוחו הסוערת וחסרת היציבות גרמה לידי התחדדות היחסים והתרחקות בינו לבין משפחתו, וכל מיני סכסוכים כספיים וכו', נוסף על טרדות עצמו המרובות ביותר ונדודיו הרבים, כאשר משתקף המצב ב"מגילת ספר", ובעצמו מעיד: "ולכולם [אחיו ואחיותיו] חנן ה' ילדים טובים והגונים, חכמים ונבונים בנים וחתנים ה'", רק לפי שאיני בקי בהן ובשמותיהן לא אאריך בהן" (עמ' 69-70) ומעכשיו הלא נקל לשער, שבזו של הח"צ מרת נחמה, בראותה צרת אביה ואחיה ואחיותיה מחמת משפחת בעלה, אשר שנאותה, זעמה, והתביישו בה, גם היא לא מצאה עוז ואומץ בנפשה להתנגד להם, ואשר שכשנולד לה ילד, אחרי פטירת אביה הח"צ, ונתנה לו שם אביה (ומי יודע, אם בעלה בן לנדא לא התכוין לשם "צבי" אחר, הוא זקנו ר' צבי ויטיש זו), השם הראשון שנתן במשפחה לאביה, ואחרי זה כעבור זמן קצר נהרג בעלה, בחורת גמול על פשעי משפחתו, מסרה את הילד לחינוך לא במשפחת אביה, כדי שלא להזכיר את צרת משפחת אבי הילד, וממילא נתרחק ממשפחת החכם צבי, ואין כל פלא שהריעב"ץ שלא היה בקי בילדי אחיו ואחיותיו הקרובים, שעל אחת כמה וכמה שלא היה בקי בבן-אחותו זה שלא היה בחוץ המשפחה ואולי לא ידע על מציאותו.

ואין ספק, שבת החכם צבי — כראוי לה — זעמה על משפחת בעלה והרחיקה את ילדה גם ממשפחת לנדא, באופן ששני הצדדים שכחו ולא ידעו את הילד הזה, וכך נעדר גם ברשימת בני לנדא אצל הראז"מ.

האם אנו יכולים לתאר את סבלה של אשה אומללה זו? אם בני משפחתה השלימו עם המצב — וגם אלה שידעו על בנה החליטו: יהיה לו התינוק היכן שהוא! — ותשב לה האלמנה עגומה וגלמודה בבית אחותה הגדולה באמשטרדם, אבל היא בעצמה? ואולי זו הייתה הסיבה העיקרית למרירות החיים שלה שנשארה אלמנה עגומה כל ימי חייה ולא מיתת בעלה, שהיה עמה בס"ה שנים אחדות ומת — אם גם נהרג — בלי זרע, שאין זה מתקבל על הדעת. שמחמ זה לא תינשא שוב, ומצערירותה תישאר בודדה, בה בשעה שכפי דגראה מדבר, הריעב"ץ היו בני משפחתה מעונינים שתינשא לבעל אחר, ואולי על ידי זה היו מחזקים את הניתוק מבעלה הראשון.

ה

מקובל שמקום כושבו של ר' צבי לנדא זה היה בוויילנא, ואפשר ששם נחגדל ונתחנך. לא ידוע לי בן כמה היה במותו, אפשר שלא האריך ימים. אבל ודאי שמצבו המיוחד הטביע חותמו על חייו, ובהיותו בוויילנא התרחק מכל מעולה ציבורית, ובסוד אנשי העיר לא בא. ורק המקורבים אליו ידעוהו והיה נקרא בפייהם בשם „ר' הירש יחסן“ וזכה לבן ובת. הבן היה הרב הגאון החסיד המפורסם ר' אברהם משולם זלמן הלוי לנדא זצ״ל, אשר מקום מושבו היה בקורניץ שעל יד ווילנא, ובנסוע הרב מלאדי במסעותיו על פני ערי ליטא לרכוש לו תלמידים מטובי הלומדים הצעירים של ה„מתנגדים“, הצליח לרכוש לו את ר' אברהם משולם זלמן, שהיה גדול בתורה, וחביאהו לליוונו, מקום מושבו של הרב מלאדי, והיה מגדולי תלמידיו, ונקרא בפי אנשי חב״ד בשם „ר' זלמן קורניצר“. הבת נשארה בוויילנא, וגם היא היתה נקראת בפי מכריה בשם „פיגלה די יחסנטה“, והיא נשארה „מתנגדת“ לחסידות ולא הסכימה לאחיה „שנתפס לכת“. ור' זלמן היה מדי פעם בפעם מבקר אותה בוויילנא ומשתדל להוכיח לה; שלא בידי ה„מתנגדים“ בלבד התורה מצויה ואולי רק בידי החסידים.

חֲרִי אֲבִירָתָם חֲלוּ

ר' אברהם סג"ל לנדא
(דודו של הנדב ביהודה)

WUCCO KCS

— 44 —

—

— ר' יהואל מנחם הלוי חורבני —

ר' נחמלי הערץ סג"ל לנרוא
אב"ד ששדורין

מ"כ באבטמנדס
מרת נחמה

סגל
ישיבה
הרבנית

הלוי חזר ביד
י. חיים אבר
(או אחותו)

מרת איטה ובעלה
ה"ר יצחק בקורניץ
סלר וילנה

ר' צבי חלוי
בדילנא

כריתת מלכות

הלוי לבדא בקורנין
וה"ר אברהם מסולם זלמן

1

הר"ר יעקב הלוי

23

לנצא בקורניץ
ז"ר משה צבי הלל

חרי"ר אלכסנדר זיסקינד
הלוי לבדא בקורניץ

מִצַּח מְרֻמָּה מְרֻמָּה
מִצַּח בִּירֻשָׁלַיִם

ר"ב בומבין סלך מינסק
הר"ר אברהם הלוי לצנא

הר"ר דן הלוי לבדא

משה ליב בקירניץ
בתו ובעלה הררי

מרת פיגה ובעלה
תנ"ך אברהם מנחם
ספירא רב בחולון
פלך מינסק

ר"ר מנחם פנ
חלוי הילביץ ז
רב בזמבין

ע-ה
הרבה

חור'ר זלמן
חלוי לגד

מסוה שניאורסון
בחו ובעלה ה"ר

בני ברק
יעקב לנדא שליט-א

מִרְשָׁמָא לְשִׁמְרָא
בְּחַל אֲבִיב
וּבְעֵלָה הָרִיר מְשֻׁלָּח
קִוְיָמָן וְלִי רִמָּה
בִּישִׁיבָה לִזְבֻּבִין

חב"ד. במינסק
סבאג ז"ל רב לאנשי
ובפלא חר"י אברהם ברוך
מרת שרה צרפל (אלמה)
כותב השורות

לְיִשְׂרָאֵל אֵלֶּיךָ אֵלֹהֵינוּ

הרב ראובן מרגליות

לתולדות "אנשי שם" בלבוב *

הרב ראובן

שם (ע' 187): בשנת ת"ע בא אליו כתב רבנות מקהל האשכנזים שבאמסטרדם כו' בשנת תע"ד פרצה מריבה גדולה בינו ובין חכמי הספרדים כו' ובראותו כי אש המחלוקת גברה שם ירד מעל כסאו בשנת תע"ד כו'. — כל דבריו בזה אינם מדויקים. למעלה אות רנח, הוא כותב, שבעל "פני יהושע" היה אב"ד בלבוב משנת תע"ז עד שנת ת"ף וב"דעת קדושים", עמ' 153, העיר שר' שמחה הכהן רפאפורט נפטר באם הדרך בשברשין בנסעו למלא מקום החכם צבי ביום ז' מנחם אב תע"ז. ועי' להלן אות תקמה. כן הביא שם, כי בן בתו של החכם צבי, שנולד באלול תע"ז, נקרא צבי על שם זקנו. ועי' במגילת ספר, עמ' 44 — 47, שלאחר ברחו מאמשטרדם נתעכב בגרמניה והיה בהאמבורג לפשר בענין גדול אחד ואחרי כן היה באפטא.

שם (עמ' 189) שורה אחרונה בהערה: הרב הקצין ר' נתן מזאלקווא. — עי' קריה נשגבה, אות רנג.

שם (עמ' 190): גוסח המצבה. — העתקה זו משובשת והשווה הנוסח שבמצ"ק.

שם (ע' 191): ויש לו תשובה בספר כו'. — גם בס' עדות ביהוסף לר"י אלמושנינו (קושטא) חלק ב, סי' כו יש תשובה ממנו והוא חותם: אם יפק רצון מאדוני הארץ יוסף הוא השליט על הארץ המלך היושב על כסא דין הרב המובהק נר"ו מלפניו יצא דבר למשפט יתום וריב אלמנה. ואם כה יאמר לא חפצתי לקחתה ושלחתה לנפשה לרוח קדים תשאנה, ובעיניו יזורנה, ובאשר דבר מלך שלטון כן יהיה וכן יקום, אמרי פי תולעת ולא איש צבי במוהר"ר יעקב אשכנזי נר"ו.

שם: וכן מאמר נכבד נגד נחמיה חיון בס' שבר פושעים להרמ"א. — יש לתקן להרמ"ח = להר' משה חאגיו.

שם: גם נמצאו ממנו הסכמות כו'. — באלטונא שנת תנ"ה על ספר ברכת אברהם ברוידא (ויניציאה תנ"ו), בהאמבורג שנת תנ"ז על ספר טעמי מצות לר"מ הבבלי (האמבורג תס"ז) ובאמשטרדם שנת ת"ע על ס' עוללות אפרים (אמ"ד ת"ע), לירושלמי זרעים עם פי' ר"א פולדו (שם), בשנת תע"א. לשו"ת הרמ"א, סדר עולם רבה, סליחות מכל השנה ומענה לשון, בשנת תע"ב על ס' ויכוח מים חיים לר' חיים אחיו של מהר"ל מפראג, לס' כסף נבחר מר' אביעזרא זעליג מרגליות, כן נדפסה הסכמתו משנת תע"ג לס' שערי תפלה לרש"ז הענא (יעסניץ תפ"ה), אולם בנו ר"י מעמדין ערער על אמיתת הסכמה זו. ראה ספרו לוח ארש (אלטונא תקכ"ט) ובספרו עץ אבות, חלק ב (אמשטרדם תקי"ד).

שם: ובס' מנחת יהודה להר"י הלוי עפשטיין (ווארשא תרל"ז) מביא

* המשך מסיני כרך כט, עמ' שסח.

סיפור מהגאון חכם צבי בגזירתו על כל הרבנים בגליל לבוב. — תוכן הסיפור, שכשנתקבל החכם צבי לאב בית דין בגליל לבוב גזר, שכל הרבנים ומורי ההוראה והשוחרטים שבכל העיירות והכרכים השייכים לגליל לבוב יבואו במשך שנה לפניו שיבחון אותם בהוראות איסור והיתר ואם לא יבואו אז מטיל איסור על הוראותיהם ועל שחיטותיהם. והיתה גזירתו גם על האי חסידא קדישא הגאון ר' נחמן עפשטיין ז"ל, ששימש אב"בית-דין בק"ק באר, אוקראינה, כי העיר השתייכה לגליל לבוב. והוא היה זקן וחלש ויבכה מאוד על טרחתו לעת זקנתו ליסע מרחק כזה מבאר ללבוב, אבל הוכרח לנסוע. והנה קודם בואו ללבוב חלה הגאון. החסיד החכם צבי ז"ל ואמר קודם פטירתו, שנגזרה עליו הגזירה ליפטר מן העולם על שהטריח תלמיד חכם זקן מרבני הגליל שלו. וכן היה. כשבא הגאון ר' נחמן ז"ל בשערי לבוב פגע במטתו של החכם צבי ז"ל. דבר זה, כותב בעל מנחת יהודה הנזכר, שמעתי מאנשי ק"ק באר, אבל באמת אין לזה יסוד. ר' נחמן לא היה זקן באותו זמן. אביו ר' אברהם עפשטיין רבה של רעכניץ היה עוד בחיים ותשובתו משנת תע"ח מובאה בשו"ת פנים מאירות, ב. סי' סה. הר"ג נפטר בשנת תצ"ה ויש הספד עליו בס' זכר החיים מרח"כ רפ"פ. וגם באר לא השתייכה לגליל לבוב.

שם: תולדותיו הנודעים לנו, המה (א) הגאון הגדול מוהר"ר יעקב עמדין כו'. — עי' מגילת ספר הנזכר. ועל בנו של יעב"ץ עי' „הצופה מארץ הגר", שנה ד, עמ' 1 — 16, ובכתבי הגאונים סב, א.

שם: הבן הרביעי הגאון מו"ה אליקים געציל האבד"ק ראקווי כו'. — עי' הקדמת ס' מגן דוד מהרה"צ ר"ד מטאלנא, אבל באמת הוא לא היה בנו של החכם צבי. ראה מגילת יעב"ץ. ולעומת זאת שכחו להזכיר את בנו של החכם צבי ר' דוד, אבד"ק ירטשוב, שמובא מאחיו בעשרה לחם שבסוף ספר שאילת יעב"ץ א. וראה למעלה עמ' 190, בהערה, שורה 1, שמביא „כאחי ר' דוד".

שם (עמ' 192): בתו השנייה לא נודעה לנו בשמה כו'. — שמה רחל. עי' כתבי הגאונים כח, א. וגם על הבת השלישית נחמה עי' כתבי הגאונים שם. תעט (עמ' 193): ה"ר צבי הירש ב"ר זכריה מענדל מקראקא אביו היה נקרא ר' מענדל קלויזנר. — נקרא גם ר' זכריה הנביא (ע' כלילת יופי א, ע' עת. ועי' ב"ירושלם" של לונץ, חלק תשיעי, עמ' 343) והוא בן ר' משה אבד"ק חעלמא, ב"ר מאיר, אבד"ק בריסק, בהשר ר' שאול וואהל בהגרש"י מינץ בהגאון מהר"מ פאדווא.

שם: ואח"כ נתקבל לאב"ד ור"מ בעירנו בתוך העיר. — בט' ניסן שנת ת"ל חתום בועד לובלין. עיין פנקס מדינת ליטא (ברלין תרפ"ח) ע' 203, ובפנקס ועד ד"א, ע' 116-117. ושם ע' 120, משנת תל"א, בהסכמת תרגום יקותיאל בליץ לתנ"ך (אמסטרדם תל"ט). ובשנת תל"ב (שם ע' 126). ובשנת תל"ג חתום בפנקס טיקטין „צבי הירש בא"א מ"ו החסיד מוהר"ר זכריה זצ"ל ה"ה הולך בגולה מק"ק לבוב". שם ע' 143. ובמכתב בקשה לקהילת אמסטרדם בשנת תל"ז בירוסלב, שם ע' 156. ובתעודה לועזית משנת תל"ח, שם עמ' 160: Herschel Doctorowicz von Reusch Lemberg ושם חלק התעודות XX. וכן בהסכמה לחידושי ריב"ן בועד ירוסלב משנת תמ"א, שם ע' 171. ולס' מגיני זהב (פראג) בשנת תמ"ג שם ע' 183. ועל ספר כחונת פסים (לובלין תנ"א) בהתוועדות ירוסלב תמ"ח, שם ע' 209, וצפנת פענח חדש (פפד"א תנ"ד) משנת תמ"ט, שם ע' 214.

ועי' שם ע' 498 בהסכמה על ס' עולת תמיד (אמסטרדם תס"א) בהתוועדות פינטשוב.

שם (ע' 194): בנו הראשון היה מוהר"ר יהושע העשל כו'. — ראה בסוף הקדמת הגה"צ ר' גרשון העניך מראדזין לספרו של אביו בית יעקב, חלק בראשית (ווארשא תר"ן) יא. ג.

שם: בנו השני היה הרב הגאון מוהר"ר מרדכי אב"ד דק"ק לוצקא. — ראה קריה נשגבה, אות ריב, פנקס ועד ד"א, עמ' 243; ובהסכמה לס' אהל יעקב (פפד"א תע"ט) בוועד שנת תנ"ח חתם "הק' מרדכי בהמה"ג מהר"צ הירש זצ"ל מבורר מק"ק לובלין". ובהסכמה לס' ברית שלום (פפד"א תע"ח) בוועד ירוסלב תע"ג חותם: "נאום ש"ב של המחבר הק' מרדכי באמ"ו המאור הגדול מוהר"צ הירש זצלה"ה". שם עמ' 266 ושם עמ' 127, ממונטסשריפט 1907, עמ' 374, שנפטר בשנת תפ"א בברסלא.

שם (עמ' 195): היה לו עוד בן ושמו ה"ר אשר אבד"ק בעלזא. — טעות. ר' אשר מבעלזא חתם "אשר בלא"א הקצין הקדוש מוה"ר יצחק הי"ד זצ"ל מחענטשין חונה בק"ק בעלזא". עי' פנקס וד"א, עמ' 143, 156, 159, 165, 195, 202, 209.

תפכ (עמ' 195): ה"ר צבי הירש חריף. — עי' פנקס ועד ד"א עמ' 479. תפד (עמ' 196): ה"ר צבי הירש מייזלש. — עי' סו"ס קריה נשגבה; האשכול, כרך ד' עמ' 181.

תפה (שם): ה"ר צבי הירש אשכנזי היה אבד"ק הלבפשטדט. — עי' בספרו של אויערבך: Geschichte der Juden in Halberstadt.

שם: היו לו שלושה בנים כו'. — להלן עמ' 247 מביא עוד שלושה ולא אדע מקורו. ובאוצר החכמה מר"י כהן צדק מובא בנו ר' וואלף אבד"ק דובנא, אבי הג"מ חיים יעקב אבד"ק דובנא. ועי' להלן.

שם: בנו הראשון הג"מ נפתלי הירץ אבד"ק דובנא. — ה' בנים היו לו, א) ר' זאב וואלף, אבד"ק ראדוויל, ואחר כך מילא מקום אביו בדובנא. מובא בשו"ת תפארת צבי, אבן העזר סי' יג, ודיני מינקת סי' א, עט. ב) ר' דוד בעריש, אבד"ק טיטשין. ג) ר' יהושע העשיל אבד"ק זמיגראד. ד) ר' יעקב צבי, אבד"ק פודקמין. ה) ר' משה אבד"ק סטנוב מובא בישועות יעקב יו"ד, סי' יו"ד, חתן ר' יצחק לנדא, אבד"ק קראקא (עי' למעלה ערך רצט), הוא חותנו של ר' מרדכי צבי הלוי איש הורוויץ ב"ר יצחק הלוי אב"ד באה"ו. בנו הר' אברהם ליב הלוי איש הורוויץ מברודי (נפטר ד' ניסן תקס"ג) הוא אבי מרת חייקא ע"ה, אשת ר' מענדיל וויינברגר שנקרא ר' מנדל פלנטשר (נפטר ביוה"כ תרכ"ב), אבי ר' מרדכי צבי וויינברגר מדוקלא. אבי הר' אברהם ליב וויינברגר מזלזטשוב אבי תמותי הצדיקת מרת לאה טובע הי"ד ובנו יחידו הר' חיים וויינברגר מת בגולת רוסיא בדומביל שנת תש"ג, ביום ראשון של חנוכה.

שם: בנו השלישי הג"מ שמחה מדעסוי. — בא בהסכמה על ס' אבן שהם (לונדון תקל"ב) ונדפסו ממנו הגהות הש"ס בדפוס ראם בוילנא, והוא אבי ר' מרדכי אבד"ק קומרנא.

תפח (עמ' 197): ה"ר צבי הירש ב"ר נתן הכהן אב"ד בקומרנו. — נפטר ביום ב' ו' אב תקס"ז לפ"ק.